

ONA TILI DARSLARIDA AKT VOSITALARI YORDAMIDA O‘QUVCHILARNING NUTQIY KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Ne‘matov Oybek Erkin o‘g‘li

Shahrisabz davlat pedagogika institute Boshlang‘ich ta‘lim
nazariyasi kafedrası assistant o‘qituvchisi
E-mail: oybek.nematov1991@gmail.com

Jo‘rayev Jonibek

Shahrisabz davlat pedagogika instituti
“Pedagogika” fakulteti Boshlang‘ich ta‘lim yo‘nalishi Talaba
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20286241>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ona tili darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalari yordamida o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Zamonaviy ta‘lim jarayonida AKT vositalaridan foydalanishning pedagogik ahamiyati, o‘quvchilarning og‘zaki va yozma nutqini rivojlantirishdagi o‘rni hamda dars samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari tahlil qilingan. Maqolada multimedia vositalari, interaktiv taqdimotlar, audio va video materiallar, elektron darsliklar hamda onlayn platformalarning ta‘lim jarayonidagi afzalliklari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, AKT vositalari yordamida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, erkin muloqotga kirishish, ijodiy yondashuv asosida ishlash ko‘nikmalarini rivojlantirishi asoslab berilgan. Interaktiv metodlardan foydalanish orqali o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishi va faolligi ortishi ta‘kidlangan. Maqolada masofaviy ta‘lim jarayonida AKT vositalarining ahamiyati ham yoritilib, ularning ta‘lim sifatini oshirishdagi o‘rni ko‘rsatib o‘tilgan.

Kalit so‘zlar:AKT vositalari, nutqiy kompetensiya, ona tili darslari, interaktiv ta‘lim, multimedia texnologiyalari, kommunikativ kompetensiya, elektron darsliklar, innovatsion pedagogika, masofaviy ta‘lim, ta‘lim samaradorligi.

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar jadal rivojlanayotgan davrda ta‘lim tizimida zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) samarali foydalanish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, ona tili darslarida o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda AKT vositalarining o‘rni beqiyosdir. Chunki nutqiy kompetensiya o‘quvchining fikrni og‘zaki va yozma shaklda erkin, ravon hamda mantiqiy ifoda eta olish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Shu bois bugungi ta‘lim jarayonida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, ijodiy yondashuvi va kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. An‘anaviy dars usullari bilan bir qatorda multimediyaviy vositalari, elektron darsliklar, interaktiv taqdimotlar, audio va video materiallar hamda onlayn platformalardan foydalanish o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshiradi. AKT vositalari yordamida tashkil etilgan ona tili darslari o‘quvchilarning tinglab tushunish, to‘g‘ri talaffuz qilish, matn yaratish va erkin muloqotga kirishish kompetensiyalarini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Ayniqsa, interaktiv metodlar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning faolligini kuchaytirib, ularni mustaqil izlanishga undaydi. Ona tili darslarida o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirish ta‘lim jarayonining muhim tarkibiy qismlaridan biri hisoblanadi. Nutqiy kompetensiya o‘quvchilarning tinglab tushunish, fikrni og‘zaki va yozma tarzda aniq, ravon hamda mantiqiy ifoda etish ko‘nikmalarini shakllantirishni nazarda tutadi. Zamonaviy ta‘lim tizimida bu kompetensiyani rivojlantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) vositalari alohida

ahamiyat kasb etmoqda. Chunki AKT vositalari o'quvchilarni dars jarayoniga faol jalb qilish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va dars samaradorligini oshirish imkonini beradi.

Bugungi kunda ta'lim muassasalarida kompyuter, multimedia qurilmalari, elektron darsliklar, interaktiv doskalar, internet platformalari va mobil ilovalardan keng foydalanilmoqda. Ushbu vositalar ona tili darslarini qiziqarli va mazmunli tashkil etishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, audio va video materiallardan foydalanish o'quvchilarning tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Masalan, badiiy matnlarning audio shaklini tinglash orqali o'quvchilar to'g'ri talaffuz, ohang va nutq madaniyatini o'rganadilar. Video lavhalar esa voqea-hodisalarni yaxshiroq tasavvur qilishga yordam beradi va o'quvchilarning fikrlash doirasini kengaytiradi. AKT vositalaridan foydalanish o'quvchilarning yozma nutqini rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega. Elektron platformalarda matn yaratish, esse yozish, test topshiriqlarini bajarish va turli ijodiy ishlanmalarni tayyorlash orqali o'quvchilarning yozma savodxonligi oshadi. Ayniqsa, matn muharrirlari yordamida o'quvchilar imlo va uslubiy xatolarini tezda aniqlash hamda tuzatish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning yozma nutqini takomillashtirishga xizmat qiladi. Shuningdek, o'quvchilar internet manbalari orqali qo'shimcha ma'lumotlar izlash, maqola va adabiyotlar bilan tanishish orqali o'z bilimlarini boyitadilar. Interaktiv taqdimotlar va multimedia darslari o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda ham samarali vosita hisoblanadi. Dars davomida slaydlar, diagrammalar, animatsiyalar va videolardan foydalanish o'quvchilarning mavzuni yaxshiroq tushunishiga yordam beradi. Ayniqsa, guruhlarda ishlash, taqdimot qilish va muhokama jarayonlari o'quvchilarning erkin fikr bildirish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Bunday mashg'ulotlar davomida o'quvchilar o'z fikrini asoslab berish, savollarga javob qaytarish va tengdoshlari bilan muloqotga kirishish malakasini egallaydilar. Natijada ularning kommunikativ kompetensiyasi shakllanadi. Ona tili darslarida AKT vositalari asosida tashkil etilgan interaktiv metodlar ham muhim o'rin tutadi. “Aqliy hujum”, “Klaster”, “Insert”, “BBB”, “Debat” kabi metodlarni AKT vositalari bilan uyg'unlashtirish dars samaradorligini oshiradi. Masalan, interaktiv doska orqali klaster tuzish yoki onlayn platformalarda testlar ishlash o'quvchilarning mavzuni mustahkam o'zlashtirishiga yordam beradi. Shu bilan birga, o'yin texnologiyalaridan foydalanish ham o'quvchilarning darsga qiziqishini oshiradi. Turli viktorinalar, elektron o'yinlar va virtual topshiriqlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

AKT vositalari yordamida masofaviy ta'limni tashkil etish ham bugungi kunning muhim talablaridan biri hisoblanadi. Onlayn platformalar orqali dars o'tish, videokonferensiyalar tashkil qilish va elektron topshiriqlar berish o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, pandemiya davrida masofaviy ta'limning ahamiyati yanada ortdi. Bu jarayonda AKT vositalari orqali ona tili fanini o'qitish o'quvchilarning bilim olish imkoniyatlarini kengaytirdi. O'quvchilar turli elektron resurslar orqali mustaqil ta'lim olish, audio va video materiallardan foydalanish imkoniga ega bo'ldilar. Shuningdek, AKT vositalari o'qituvchining pedagogik faoliyatini ham yengillashtiradi. Elektron jurnal va kundaliklar, avtomatlashtirilgan test tizimlari hamda taqdimot dasturlari o'qituvchiga vaqtni tejash va darsni samarali tashkil etish imkonini beradi. O'qituvchi dars materiallarini vizual va interaktiv shaklda taqdim etishi natijasida o'quvchilarning diqqatini jalb etadi. Shu bilan birga, AKT vositalari o'quvchilarning bilim darajasini tez va aniq baholash imkoniyatini yaratadi. Test natijalarining avtomatik tahlil qilinishi o'quvchilarning qaysi mavzuda qiynalayotganini aniqlashga yordam beradi. Biroq AKT vositalaridan foydalanishda ayrim muammolar ham mavjud. Ba'zi ta'lim muassasalarida texnik vositalarning yetarli emasligi, internet tezligining pastligi yoki o'qituvchilarning AKT bo'yicha

malakasi yetarli darajada emasligi dars samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shu sababli pedagoglarning AKT kompetensiyasini rivojlantirish, ularni zamonaviy texnologiyalar bilan ishlashga o'rgatish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, o'quvchilarni internetdan to'g'ri va samarali foydalanishga yo'naltirish ham muhimdir. Chunki internetdagi ortiqcha axborotlar o'quvchilarning diqqatini chalg'itishi mumkin. Ona tili darslarida AKT vositalaridan foydalanish o'quvchilarning ijodiy va mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Elektron loyihalar yaratish, taqdimotlar tayyorlash va multimedia materiallari bilan ishlash o'quvchilarning ijodkorligini oshiradi. Masalan, o'quvchilar mustaqil ravishda video lavha tayyorlash, elektron hikoya yaratish yoki audio yozuvlar tayyorlash orqali o'z nutqiy faoliyatlarini rivojlantiradilar. Bu jarayon ularning axborot bilan ishlash, tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini ham shakllantiradi.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, ona tili darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalanish o'quvchilarning nutqiy kompetensiyasini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. Zamonaviy ta'lim jarayonida AKT vositalari orqali tashkil etilgan darslar o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni mustaqil fikrlashga undaydi hamda og'zaki va yozma nutq ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, multimedia vositalari, interaktiv taqdimotlar, audio va video materiallar, elektron platformalar hamda masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish dars samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

AKT vositalari yordamida o'quvchilar matn ustida mustaqil ishlash, fikrni tahlil qilish, muloqotga kirishish va ijodiy yondashuv asosida topshiriqlarni bajarish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning kommunikativ va lingvistik kompetensiyalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, zamonaviy texnologiyalar darslarni qiziqarli va interaktiv tarzda tashkil etish imkonini yaratib, o'quvchilarning faolligini oshiradi. Natijada ta'lim sifati va samaradorligi yuksaladi. Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- ona tili fani o'qituvchilarining AKT bo'yicha malakasini muntazam oshirib borish;
- ta'lim muassasalarini zamonaviy texnik vositalar va internet tarmog'i bilan to'liq ta'minlash;
- ona tili darslari uchun elektron darsliklar, multimedia resurslari va interaktiv topshiriqlar bazasini yaratish;
- o'quvchilarning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olgan holda AKT vositalaridan samarali foydalanish metodikasini takomillashtirish;
- dars jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlardan keng foydalanishni yo'lga qo'yish.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Avliyakov, N. X., va boshqalar. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya, 2012.
2. Begimqulov, U. Sh. Pedagogik ta'limda zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. Toshkent: Fan, 2007.
3. G'ulomov, A., va M. Qodirov. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent: O'qituvchi, 2016.
4. Ishmuhamedov, R. J., va boshqalar. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. Toshkent: Iste'dod, 2014.
5. Mahmudov, N. M. O'qituvchi nutqi madaniyati. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2007.
6. Sayidahmedov, N. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. Toshkent: Oliy pedagogika instituti, 2003.

7. To‘xliyev, B., va Sh. Usmonova. Ona tili ta’limida zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018.
8. Xolmatova, M. “Ona tili darslarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi.” Xalq ta’limi, vol. 5, 2021, pp. 45–49.
9. Yo‘ldoshev, J. G., va S. A. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari. Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
10. Ziyomammedov, B. Pedagogika. Toshkent: Turon-Iqbol, 2011.